

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

ОВЧАРОВА НАТАЛІЯ ВІКТОРІВНА

УДК [336.143:351:36](043.3)

**ДЕРЖАВНА БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА
В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України”.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор *Журавка Федір Олександрович*, Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор *Виговська Наталія Георгіївна*, Житомирський державний технологічний університет Міністерства освіти і науки України, професор кафедри фінансів;
кандидат економічних наук *Рогова Наталія Василівна*, Черкаський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ), в.о. доцента кафедри обліку, аналізу та аудиту.

Захист дисертації відбудеться 30 вересня 2014 р. о ___ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 у Державному вищому навчальному закладі “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного вищого навчального закладу “Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий “___” серпня 2014 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, доцент

Т. Г. Савченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах розвитку соціально орієнтованої моделі ринкової економіки в Україні і, як наслідок, посилення значення та ролі соціальної функції держави, спрямованої на забезпечення високих стандартів рівня і якості життя населення, все більшого значення набуває ефективна державна бюджетна політика, яка забезпечує створення необхідного середовища для успішного функціонування та розвитку соціальної сфери. Незважаючи на безумовний позитивний ефект від використання бюджетного фінансування в забезпеченні розвитку соціальної сфери, зростання бідності та майнового розшарування суспільства, погіршення стану здоров'я населення, зниження якості соціально значущих послуг та загострення інших соціальних ризиків ставлять під сумнів доцільність використання існуючого механізму державної бюджетної політики в забезпеченні розвитку соціальної сфери.

Враховуючи значний обсяг державних фінансових ресурсів, задіяних у фінансуванні соціальної сфери, їх суттєвий вплив на регулювання соціальних відносин в країні, а також необхідність підвищення рівня та якості життя населення в умовах обмеженості бюджетних ресурсів, виникає об'єктивна потреба в узагальненні та систематизації підходів до застосування методів формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері, підвищення ефективності їх використання в контексті забезпечення соціального розвитку.

Теоретико-методологічні засади формування та реалізації бюджетної політики розглядаються у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, серед яких: Є. Балацький, О. Барановський, С. Буковинський, О. Василик, Н. Виговська, В. Геєць, І. Д'яконова, М. Єрмошенко, Ф. Журавка, С. Мельник, Ц. Огонь, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Пасічник, Н. Рогова, І. Сало, Г. Старостенко, С. Фролов, І. Чугунов, С. Юрій та інші. Проблеми соціальної сфери, особливості її розвитку та фінансування досліджують такі вчені як: Л. Антошкіна, О. Величко, А. Єфімова, І. Кичко, В. Куценко, Д. Полозенко, І. Рудкевич, Ю. Скулиш, І. Царук та інші.

Разом з тим, незважаючи на значну кількість наукових напрацювань з даної проблематики, існує нагальна необхідність у комплексному обґрунтуванні питань, пов'язаних з використанням державної бюджетної політики як дієвого інструмента впливу на соціальну сферу згідно з вимогами стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни, насамперед в напрямку визначення шляхів підвищення ефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері. Вищезазначене обумовило вибір теми дисертаційного дослідження, визначили його мету, завдання та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалося в рамках науково-дослідних робіт у ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”, а саме: “Реформування фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів” (номер державної реєстрації 0109U006782); “Конкурентоспроможність національної

економіки в умовах євроінтеграції” (номер державної реєстрації 0111U009459). До звітів за цими темами увійшли пропозиції автора щодо: оцінки ефективності державних програм у соціальній сфері, підвищення дієвості й ефективності бюджетної політики як інструмента впливу на соціальний розвиток країни, формалізації механізму формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері, використання державно-приватного партнерства при фінансуванні соціальних проектів.

Метою дослідження є розвиток науково-методичних підходів до формування та реалізації ефективної державної бюджетної політики в частині забезпечення розвитку соціальної сфери.

Відповідно до поставленої мети визначено такі завдання дослідження:

- дослідити теоретико-методичні засади державної бюджетної політики як комплексного організаційно-фінансового поняття;
- розкрити сутність соціальної сфери, особливості її функціонування та фінансового забезпечення;
- дослідити роль і місце бюджетного забезпечення в розвитку соціальної сфери;
- визначити сутність і структуру механізму формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері, обґрунтувати його особливості;
- проаналізувати сучасний стан формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері в Україні, визначити ключові проблеми бюджетного фінансування соціальної сфери та напрями їх усунення;
- поглибити методичні підходи до оцінювання ефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері шляхом визначення системи показників, що характеризують якість та рівень життя населення;
- удосконалити науково-методичні підходи до оцінювання ефективності державних цільових програм у соціальній сфері;
- обґрунтувати можливості практичного застосування алгоритму оцінювання ефективності державних цільових програм у системі моніторингу їх виконання;
- обґрунтувати необхідність використання механізмів державно-приватного партнерства як важливого інструмента підвищення ефективності бюджетної політики в соціальній сфері.

Об’єкт дослідження – економічні відносини, що виникають у процесі формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері.

Предмет дослідження – науково-методичне забезпечення та інструментарій реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають фундаментальні положення економічної теорії, теорії фінансів, сучасні концепції бюджетного менеджменту, наукові праці вчених-економістів, присвячені дослідженню проблем реалізації державної бюджетної політики у соціальній сфері.

Для вирішення поставлених у роботі завдань використано наступні загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: аналіз, синтез, наукова абстракція, індукція та дедукція – для розкриття теоретичних положень бюджетної політики й обґрунтування категоріально-понятійного апарату; функціональний та системно-структурний аналіз – для визначення особливостей формування та реалізації бюджетної політики в соціальній сфері; економіко-статистичний аналіз – для дослідження стану бюджетного забезпечення соціальної сфери, оцінювання ефективності соціальних бюджетних видатків, підтвердження парадоксу ефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері; логічне узагальнення – для обґрунтування напрямів вдосконалення механізмів бюджетного фінансування соціальної сфери; економіко-математичне моделювання – для розроблення науково-методичного підходу до оцінювання ефективності державних цільових програм у соціальній сфері.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові документи з питань формування та реалізації бюджетної політики в соціальній сфері, соціально-економічного розвитку держави; аналітичні огляди та звітні дані Міністерства фінансів України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки України, Рахункової палати України, Державної казначейської служби України, Державної фінансової інспекції України, Державної служби статистики України; монографічні дослідження та наукові публікації вітчизняних і закордонних дослідників з питань бюджетного забезпечення розвитку соціальної сфери.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у вирішенні наукової задачі розвитку теоретичних і науково-методичних положень та розробки практичних рекомендацій щодо формування і реалізації державної бюджетної політики України в забезпеченні розвитку соціальної сфери.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження є такі:

вперше:

- розроблено науково-методичний підхід до оцінювання ефективності державних цільових програм у соціальній сфері шляхом розрахунку інтегрального показника, що базується на використанні бінарних оцінок ефективності окремих показників та булевої оцінки ефективності програми в цілому і надає можливість виявляти проблемні аспекти їх реалізації та забезпечувати досягнення максимального соціального ефекту при використанні бюджетних коштів;

удосконалено:

- науково-методичний підхід до оцінювання ефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері, що суттєво розширює базу порівняння та включає ряд міжнародних індексів і рейтингів (індекс людського розвитку та його складові, рейтинг країн за рівнем життя) і дозволяє оцінювати взаємозв'язок між обсягами та структурою видатків бюджету на соціальну сферу

і фактичними показниками рівня та якості життя населення, визначати пріоритетні напрями фінансування;

- теоретико-методичні положення щодо визначення парадоксу ефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері, під яким запропоновано розуміти певний стан, що характеризується відсутністю статистично значимого зв'язку між обсягами бюджетного фінансування соціальної сфери та отриманим соціально-економічним ефектом. Його існування доведено за допомогою “матриці неефективності бюджетної політики”, що дозволило визначити ключові причини виникнення й обґрунтувати основні напрями підвищення ефективності формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері;
- методичні засади оцінювання та моніторингу виконання державних цільових програм, що дозволяє оцінити рівень ефективності цих програм у соціальній сфері з позиції досягнення визначеного соціального ефекту у розрахунку на одиницю вкладених бюджетних коштів та оптимізувати систему контролю за використанням бюджетних коштів;
набули подальшого розвитку:
- трактування сутності поняття “державна бюджетна політика в соціальній сфері” як складової фінансової політики країни, яка забезпечує реалізацію соціальної функції держави щодо виконання державних соціальних гарантій через комплекс заходів та дій уповноважених органів державної влади з управління бюджетними відносинами, які виникають при формуванні, розподілі та перерозподілі бюджетних ресурсів у соціальній сфері з метою досягнення стратегічних соціальних цілей суспільства, що сприяють підвищенню рівня та якості життя населення;
- формалізація механізму формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері, ключовими елементами якого визначено: мету, завдання і принципи функціонування; суб'єкти, об'єкти та їхню взаємодію; систему методів і важелів, згрупованих з урахуванням особливостей управління соціальною сферою на основних стадіях бюджетного процесу;
- обґрунтування необхідності використання державно-приватного партнерства при реалізації бюджетної політики в соціальній сфері, що на підставі проведеного SWOT-аналізу розвитку соціальної сфери на умовах міжсекторного партнерства дозволило розвинути концептуальні засади розвитку державно-приватного партнерства в соціальній сфері з урахуванням особливостей його бюджетного забезпечення.

Практичне значення одержаних результатів полягає у застосуванні теоретичних висновків, розроблених науково-методичних підходів і практичних рекомендацій дисертаційного дослідження в діяльності органів, що здійснюють формування та реалізацію бюджетної політики в соціальній сфері, а також у навчальному процесі вищих навчальних закладів. Пропозиції автора щодо оцінювання ефективності державних цільових програм у соціальній сфері, яке базується на використанні бінарних оцінок ефективності окремих показників,

враховані в діяльності Комітету Верховної Ради з питань бюджету (довідка від 13.08.2014 № 04.14/17-1374).

Рекомендації щодо оцінки ефективності державної бюджетної політики у соціальній сфері на підставі аналізу взаємозв'язку між обсягами та структурою соціальних видатків бюджету і фактичними показниками, які характеризують рівень та якість життя населення, враховано департаментом фінансів, економіки та бюджетних відносин Сумської міської ради (довідка від 26.06.2014 № 20.03.05/1526). Пропозиції автора щодо проведення моніторингу виконання державних цільових програм шляхом імплементації науково-методичних підходів до оцінки ефективності їх реалізації, які базуються на розрахунку інтегрального показника ефективності програми, розглянуто і взято до уваги Управлінням освіти і науки Сумської міської ради (довідка від 04.03.2014 № 26.01-18/767). Розроблені рекомендації щодо використання механізмів державно-приватного партнерства при реалізації супутніх соціальних послуг у сфері охорони здоров'я враховано КУ “Сумська міська дитяча клінічна лікарня Святої Зінаїди” (довідка 08.04.2014 від № 334).

Результати наукового дослідження використовуються в навчальному процесі ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України” при викладанні дисциплін: “Бюджетна система”, “Бюджетний менеджмент”, “Державний фінансовий контроль”, “Основи фінансового контролю та моніторингу” (акт від 03.02.2014).

Особистий внесок здобувача. Результати наукового дослідження, які виносяться на захист, отримані автором особисто і знайшли відображення в опублікованих працях. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті розробки, які є індивідуальним внеском автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження обговорювалися й отримали позитивну оцінку на наукових і науково-практичних конференціях, зокрема: на XI та XIII всеукраїнських науково-практичних конференціях “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (Суми, 2010–2013 рр.), VI Міжнародній науково-практичній конференції “Стратегічні питання світової науки – 2010” (Пшемисль, Польща, 2010 р.), Міжнародній науково-практичній конференції “Теорія та практика розвитку інноваційної економіки” (Одеса, 2011 р.), VI Міжнародній науково-практичній конференції “Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків” (Черкаси, 2011), IX Всеукраїнській науково-практичній конференції “Актуальні проблеми фінансової системи України” (2012 р.), IV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції (Донецьк, 2012 р.), IX Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції “Сучасність, наука, час. Взаємодія та взаємовплив” (Київ, 2012 р.), I Міжнародній науково-практичній конференції “Політика корпоративної соціальної відповідальності в контексті сталого соціально-економічного розвитку” (Донецьк, 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми економіки та управління сучасної України” (Ужгород, 2014 р.), X Міжнародній науково-

практичній конференції “Ключевые проблемы современной науки – 2014” (Софія, Болгарія, 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції “Соціально-економічний розвиток країн: досвід та перспективи” (Львів, 2014).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 27 наукових працях загальним обсягом 31,9 друк. арк., з них особисто належить автору 7,61 друк. арк., у тому числі: розділи в 2 колективних монографіях, 9 статей у наукових виданнях, що визнані фаховими з економіки, 15 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації складає 235 сторінок, у тому числі основного тексту 197 сторінок, 30 таблиць, 40 рисунків, 5 додатків та список літератури з 279 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, зв'язок роботи з науковими програмами, наведено інформацію про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі **“Теоретичні засади державної бюджетної політики в забезпеченні розвитку соціальної сфери”** узагальнено теоретичні положення щодо сутності державної бюджетної політики, охарактеризовано специфіку функціонування та фінансування соціальної сфери, формалізовано механізм формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері.

Проведений у дисертаційній роботі аналіз науково-методичних підходів до бюджетної політики свідчить, що найчастіше вона розглядається, виходячи з її найважливіших завдань, які не лише розкривають економічну сутність бюджетної політики, але й відображають основні етапи її формування та реалізації, оскільки передбачають визначення цілей та завдань, які прямо впливають із концептуальних засад бюджету і його ролі в соціально-економічному розвитку держави та формування конкретних заходів держави, спрямованих на їх вирішення.

У результаті систематизації наукових поглядів щодо економічної сутності бюджетної політики як комплексного організаційно-фінансового поняття автором визначено, що державна бюджетна політика реалізується через систему взаємопов'язаних, узгоджених, взаємодоповнюючих методів управління, які застосовує держава на основних стадіях бюджетного процесу з метою організації та управління бюджетними відносинами та забезпечення належних умов для економічного і соціального розвитку в рамках існуючих бюджетного права та системи бюджетів. Дослідження державної бюджетної політики, що було проведене на основі системного підходу, дозволило виокремити притаманні їй управлінські, методологічні, організаційні, процесні та фінансові аспекти, що мають як теоретичне, так і практичне значення для оцінки та визначення напрямів формування та реалізації державної бюджетної політики.

Функціональне призначення державної бюджетної політики направлене на забезпечення належного соціально-економічного розвитку суспільства та реалізується шляхом створення сприятливих умов для задоволення потреб і розв'язання проблем суспільства, вирішення яких повною мірою не може забезпечити ринковий механізм саморегулювання.

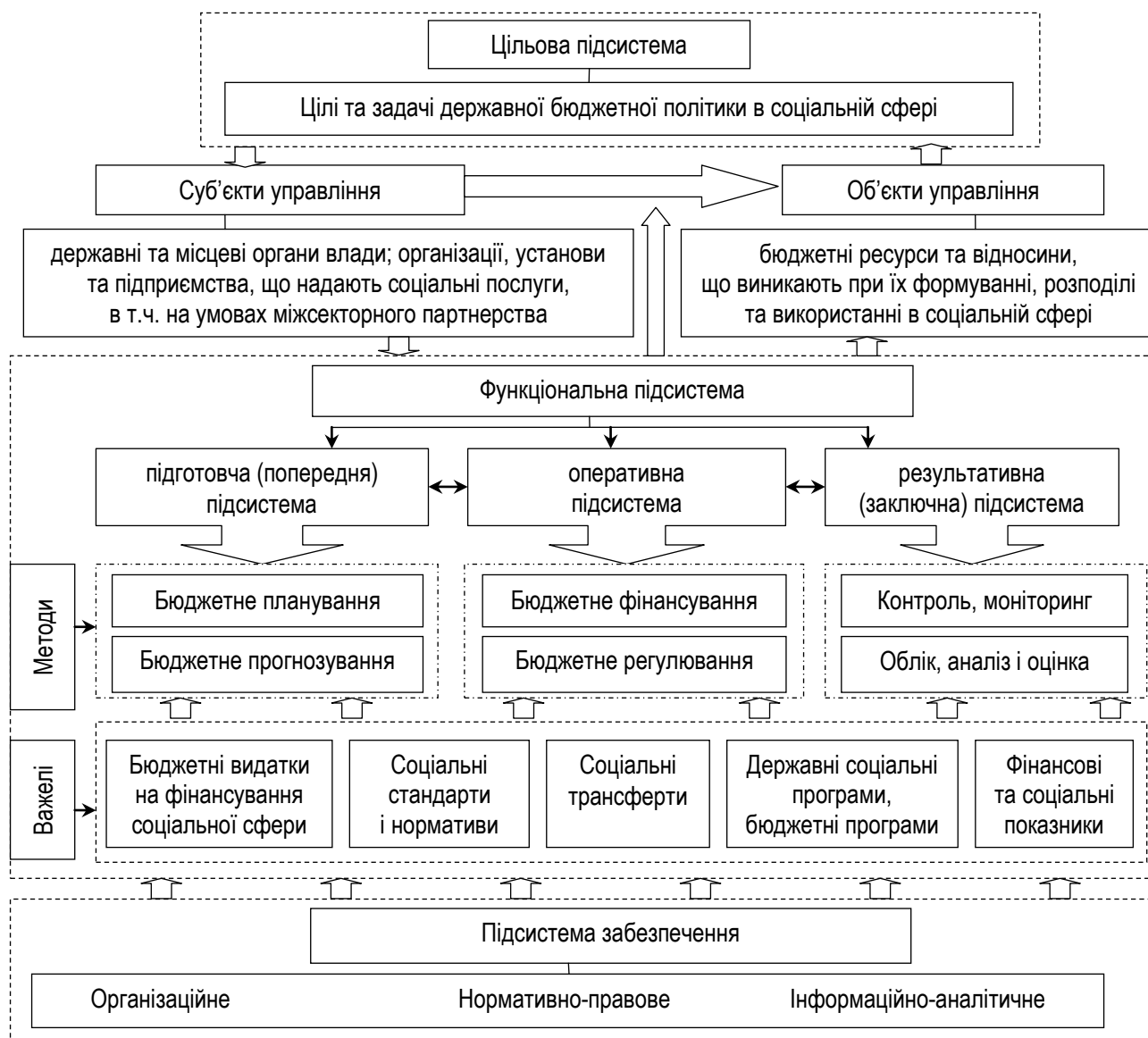
Важливою складовою відтворювальної системи суспільства, що охоплює життєдіяльність всього населення та вимагає обов'язкового впливу держави на її розвиток, є соціальна сфера.

Узагальнення основних економічних підходів до визначення сутності соціальної сфери дозволило сформулювати авторське визначення соціальної сфери як комплексної системи, через яку реалізується соціальна функція держави, спрямована на виробництво суспільно значущих соціальних послуг у галузях охорони здоров'я, освіти і науки, духовного та фізичного розвитку, соціального захисту і соціального забезпечення, що задовольняють потреби як суспільства, так і кожного окремого громадянина, забезпечують виконання державних соціальних гарантій, сприяючи підвищенню рівня та якості життя населення.

Базуючись на ключових характеристиках державної бюджетної політики і соціальної сфери та враховуючи трактування даних дефініцій науковцями, було сформовано авторський підхід до визначення сутності державної бюджетної політики як складової фінансової політики країни, яка забезпечує реалізацію соціальної функції держави щодо виконання державних соціальних гарантій через комплекс заходів та дій уповноважених органів державної влади з управління бюджетними відносинами, що виникають при формуванні, розподілі та перерозподілі бюджетних ресурсів в соціальній сфері з метою досягнення стратегічних соціальних цілей суспільства, що сприяють підвищенню рівня та якості життя населення.

У роботі обґрунтовано, що практичне впровадження державної бюджетної політики забезпечується через механізм формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері, який запропоновано розглядати як складову бюджетного механізму, що реалізується через систему фінансових методів, важелів і відповідного забезпечення, які визначаються державою та застосовуються в процесі формування, розподілу та використання бюджетних ресурсів у соціальній сфері з метою підвищення загального рівня та якості життя населення (рис. 1).

Визначено, що реалізація цілей механізму формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері забезпечується за допомогою відповідних методів і важелів, що формують функціональну підсистему механізму, яка включає три підсистеми нижчого рівня (підготовчу, оперативну та результативну), що виокремлені з урахуванням їх значення та ролі в управлінні бюджетним процесом і бюджетними відносинами з формування, розподілу та перерозподілу бюджетних ресурсів, спрямованих на забезпечення розвитку соціальної сфери. При цьому автор підкреслює, що базовими важелями формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері є соціальні стандарти і нормативи, а також бюджетні видатки.

Рисунок 1 – Механізм формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері

У другому розділі “Основні тенденції формування та реалізації державної бюджетної політики України в соціальній сфері” досліджено тенденції формування та реалізації державної бюджетної політики в забезпеченні розвитку соціальної сфери, поглиблено методичні підходи до оцінки ефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері, доведено факт існування парадоксу ефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері та обґрунтовано основні напрями його подолання.

Вплив державної бюджетної політики на розвиток соціальної сфери країни реалізується шляхом взаємодії органів, на які покладено обов'язки забезпечувати формування та реалізацію державної бюджетної політики в соціальній сфері, здійснювати контроль за ефективністю використання бюджетних ресурсів, направлених на задоволення соціальних потреб суспільства, що виявляється

у структурі та динаміці обсягів бюджетного фінансування основних галузей соціальної сфери.

Аналіз та оцінка показників бюджетного забезпечення соціальної сфери та порівняння їх в динаміці засвідчили збільшення навантаження на державні соціальні видатки, навіть в умовах економічного спаду, що обумовлено як загальносвітовими тенденціями посилення значення держави при реалізації соціальних функцій, так і існуючим станом соціально-економічного розвитку в країні (табл. 1).

Таблиця 1 – Видатки державного бюджету на фінансування соціальної сфери в Україні за 2008–2013 рр., %

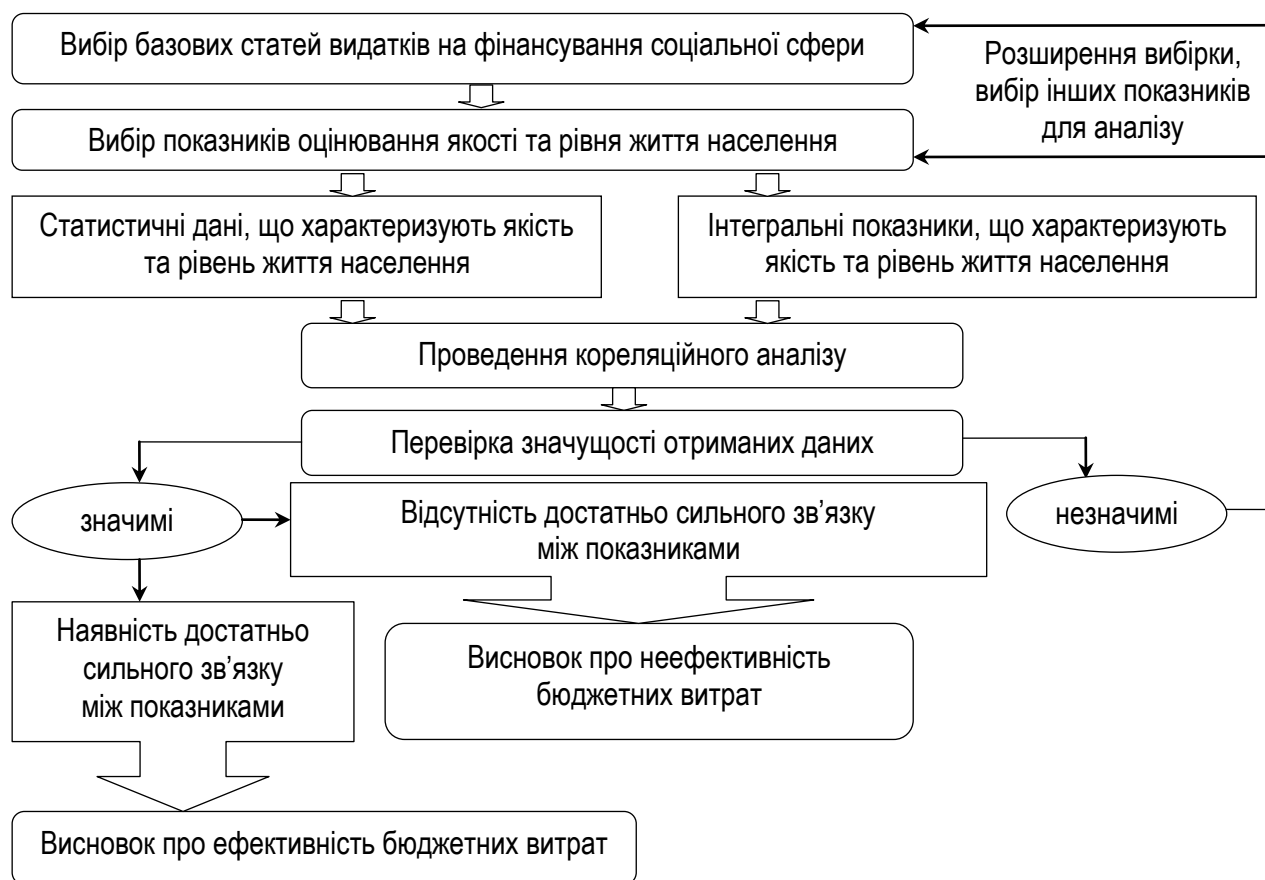
Показники	Роки					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Охорона здоров'я	3,1	3,1	2,9	3,1	2,9	3,2
Духовний і фізичний розвиток	1,2	1,3	1,7	1,1	1,4	1,3
Освіта	8,9	9,9	9,5	8,2	7,6	7,7
Соціальний захист та соціальне забезпечення	21,0	21,2	22,8	19,1	19,0	21,9
Частка видатків державного бюджету на фінансування соціальної сфери (без урахування міжбюджетних трансфертів)	34,2	35,5	36,9	31,5	30,9	31,5
Субвенції соціального захисту та інші трансферти на фінансування соціальної сфери з державного бюджету до місцевих бюджетів	11,1	12,3	12,7	12,4	14,2	16,3
Частка видатків державного бюджету на фінансування соціальної сфери	45,3	47,8	49,6	43,9	45,1	47,8

Нерівномірне зростання бюджетних видатків на забезпечення соціальної сфери свідчить про відсутність стратегічно виваженої бюджетної політики розвитку соціальної сфери. При цьому бюджетне фінансування соціальної сфери має переважно споживацький характер і характеризується зростанням обсягів бюджетних правопорушень та неефективного використання коштів. Здійснюючи такий перерозподіл видатків, держава значно обмежує свої можливості ефективно розвивати соціальну сферу.

У ході дослідження аргументовано, що існуючі методичні підходи до аналізу бюджетного забезпечення розвитку соціальної сфери ґрунтуються на використанні прямих фінансових показників, які характеризують лише її ресурсну складову та не дають змогу комплексно оцінити ефективність впливу державної бюджетної політики на розвиток соціальної сфери, що створює необхідність визначення та оцінки додаткових непрямих соціальних показників.

Оцінку ефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері запропоновано здійснювати за розробленим автором алгоритмом (рис. 2), що

направлений, насамперед, на дослідження взаємозв'язку між обсягами та структурою видатків бюджету на фінансування соціальної сфери і фактичними показниками, які характеризують рівень та якість життя населення.

Рисунок 2 – Алгоритм оцінювання ефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері

Систематизація найбільш поширених підходів до оцінювання рівня та якості життя населення, а також цілого ряду методик, що використовуються в міжнародній практиці, дозволила обґрунтувати доцільність здійснення оцінки в розрізі чотирьох груп статистичних показників, що характеризують рівень життя населення, стан здоров'я, стан освіти і забезпеченість “знаковими” товарами та ряду міжнародних індексів і рейтингів.

Підсумовуючи результати кореляційного аналізу показників, що характеризують якість та рівень життя населення в Україні та обсягів державних бюджетних видатків на фінансування соціальної сфери, побудовано матрицю неефективності бюджетної політики. Найбільш негативні результати спостерігались за такими показниками, як: кількість наявного населення в Україні (коефіцієнт кореляції $-0,98$), кількість осіб з вперше встановленим діагнозом ВІЛ-інфекції (коефіцієнт кореляції $+0,95$), рівень материнської смертності (рівень кореляції $+0,09$ вказує на відсутність зв'язку між даним показником та бюджетними витратами на охорону здоров'я) та іншими показниками.

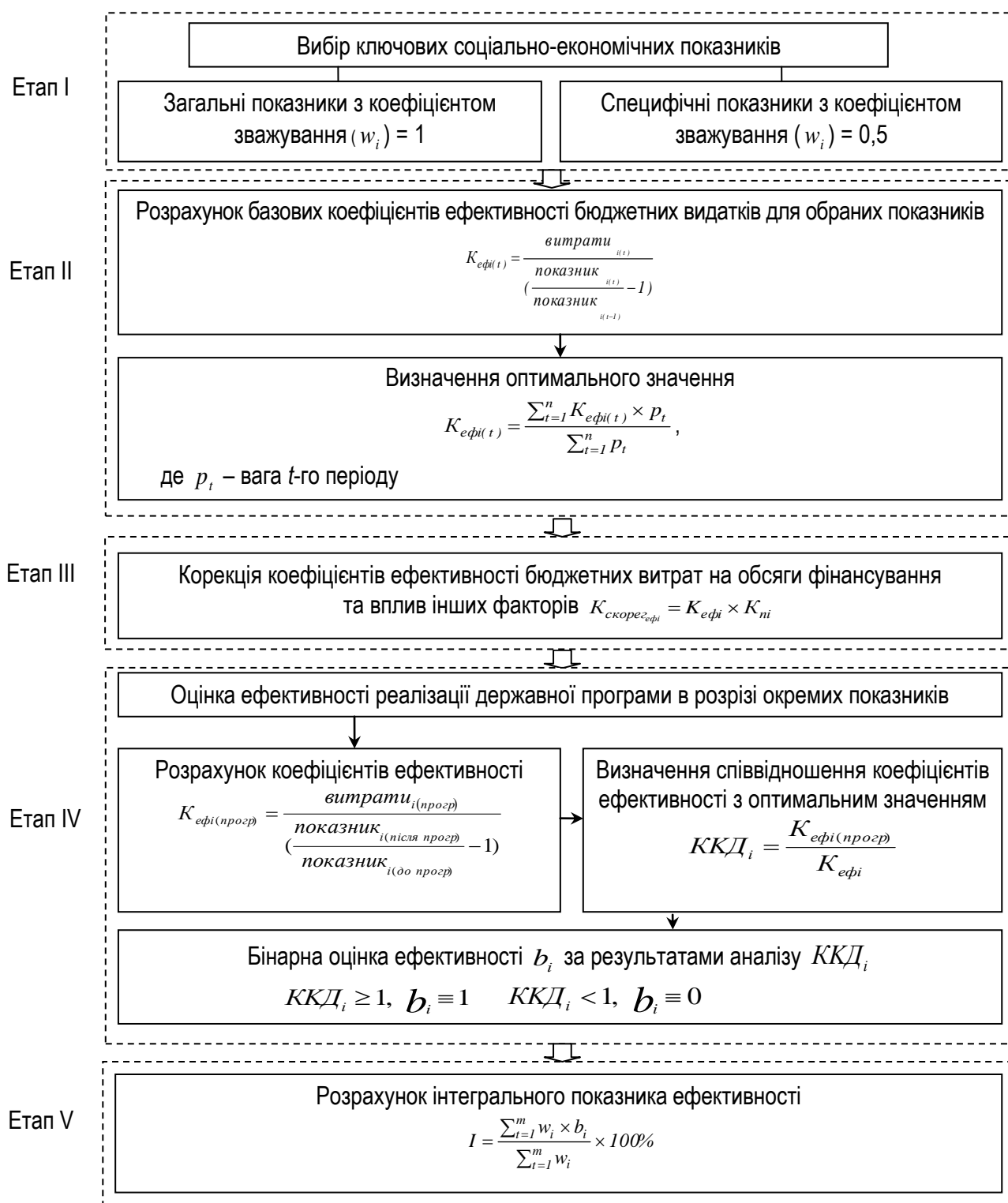
За результатами аналізу доведено, що державна бюджетна політика в соціальній сфері, незважаючи на загалом позитивні результати, є неефективною, що виявляється, в першу чергу, в непропорційному ефекті від здійснених витрат, а також відсутності будь-якого ефекту за цілим рядом статистичних показників. Це підтверджує існування парадоксу ефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері, під яким, у межах даного дослідження, запропоновано розуміти ситуацію, яка характеризується відсутністю статистично значимого зв'язку між обсягами бюджетного фінансування соціальної сфери та отриманим соціально-економічним ефектом.

Автором було розділено ключові причини його виникнення на три групи: проблеми, обумовлені особливостями функціонування соціальної сфери; проблеми, обумовлені недоліками розвитку соціальної сфери; проблеми, пов'язані безпосередньо з формуванням та реалізацією державної бюджетної політики в соціальній сфері. При цьому встановлено, що визначені проблеми конкретизуються навколо організаційного, нормативно-правового, інформаційного та методологічного аспектів механізму формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері. Для вирішення даних проблем було рекомендовано заходи щодо удосконалення державної бюджетної політики в соціальній сфері.

У третьому розділі **“Розвиток науково-методичних підходів до формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері”** розроблено науково-методичний підхід до оцінювання ефективності реалізації державних цільових програм в соціальній сфері, обґрунтовано науково-методичні засади використання державно-приватного партнерства при реалізації бюджетної політики в соціальній сфері.

Одним із вагомих факторів домінування негативних тенденцій формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері в Україні є недостатній ступінь розробленості методичних засад і концептуальних положень системи оцінки реалізації державних цільових програм соціальної сфери. Існуючі методичні підходи до оцінки реалізації державних цільових програм здебільшого орієнтовані на оцінку процесу реалізації програм і не дають змоги відслідковувати зв'язок між обсягами витрачених коштів та результатами реалізації державних цільових програм, призводячи до неефективного використання коштів. При цьому вони ґрунтуються на експертних оцінках, створюючи підґрунтя для вільної трактовки результатів виконання державних цільових програм.

З метою вирішення зазначених проблем автором запропоновано оцінювати ефективність державних цільових програм в соціальній сфері на основі інтегрального показника ефективності, що ґрунтується на розрахунку базових коефіцієнтів ефективності бюджетних витрат з подальшою їх корекцією на вплив факторів, визначенням бінарних оцінок ефективності окремих показників та оцінки ефективності програми в цілому (рис. 3).

Рисунок 3 – Алгоритм оцінювання ефективності державних цільових програм у соціальній сфері

У роботі імплементация науково-методичних підходів до оцінки ефективності реалізації державної програми в систему моніторингу і оцінки виконання державних програм здійснювалася на прикладі Загальнодержавної програми протидії захворюванню на туберкульоз у 2007–2011 рр. (табл. 2).

Таблиця 2 – Оцінка ефективності виконання Загальнодержавної програми протидії захворюванню на туберкульоз у 2007–2011 роках

Показники	Темп приросту показника за весь період реалізації програми, %	Оптимальне значення обсягу бюджетних витрат на 1 % покращення показника, тис. грн. $K_{ефи}$	Фактичне значення обсягу бюджетних витрат на 1 % покращення показника, тис. грн. $K_{ефи(прогр)}$	Коефіцієнт корисної дії $KKД_i$	Бінарна оцінка ефективності b_i
<i>Загальні</i>					
Лікарняна летальність хворих на туберкульоз органів дихання (%)	-11	26 742*	-113 880	5,26	1
Хворі на вперше діагностований туберкульоз в Україні (на 100 тисяч населення)	-16	41 235	-76 158	2,85	1
Клінічне видужання хворих на туберкульоз (% від кількості хворих на активний туберкульоз)	23	6 905	53 423	0,13	0
Смертність від усіх форм туберкульозу (на 100 тис. населення)	-31	21 688	-39 152	2,81	1
Кількість хворих на туберкульоз, які знаходяться на обліку в протитуберкульозних закладах України	-8	-36 450**	-156 053	0,23	0
<i>Специфічні</i>					
Показники профілактичних флюорографічних оглядів дорослого населення у закладах охорони здоров'я системи МОЗ України (% від загальної кількості населення віком 15–100 років)	0	44 773	-3 336 926	0,01	0
Показники профілактичних оглядів дитячого населення у закладах охорони здоров'я системи МОЗ України (% від загальної кількості дітей віком 0–14 років включно)	-20	97 622	-59 254	0,62	0
Захворюваність на туберкульоз легень з бактеріовиділенням серед усього населення України (на 100 тисяч населення)	-8	24 242	-157 828	7,51	1
Контингент хворих на всі форми активного туберкульозу міських жителів України (на 100 тисяч міського населення)	-22	-16 903	-53 936	0,31	0
Контингент хворих на всі форми активного туберкульозу сільських жителів України (на 100 тисяч сільського населення)	-13	-38 707	-91 886	0,42	0
Хворі, які померли від туберкульозу поза стаціонаром (%)	-7	-165 220	-164 609	1	1
Померлі діти віком 0–14 років включно від туберкульозу (осіб)	-43	-3 108	-28 134	0,11	0

* для деяких показників оптимальним обиралося значення обсягу бюджетних витрат, при якому було забезпечено мінімальний обсяг негативної динаміки його зміни (використовувалося лише у випадках, коли спостерігались негативні зміни показника).

**від'ємне значення оптимального показника сигналізує про наявність оберненого зв'язку між обсягом бюджетних витрат і результативним показником.

Показники, отримані в 2007–2011 рр., характеризуються середнім рівнем ефективності. Загальна оцінка ефективності реалізації бюджетної програми склала 47 %. В цілому економічний зміст отриманих розрахункових результатів узгоджується з реальною ситуацією розвитку державної бюджетної політики в соціальній сфері.

Визначено, що в умовах суттєвої обмеженості бюджетних коштів при зростанні потреби у соціальних послугах держава не в змозі одноосібно забезпечити якісне фінансування соціальних послуг для населення. Тому виникає потреба у формуванні ефективних механізмів співпраці держави та бізнесу. Одним із напрямів співпраці, що досить успішно використовується практично в усіх суспільно-важливих сферах діяльності, є механізм державно-приватного партнерства.

У роботі з урахуванням сформованої структурно-цільової схеми забезпечення розвитку державно-приватного партнерства в соціальній сфері розроблено пропозиції щодо покращення системи заходів з його розвитку, які містять напрямки організаційного, кадрового, методологічного та фінансового характеру, що спрямовані на реалізацію пілотних проектів державно-приватного партнерства на об'єктах соціальної сфери, поширення набутого власного досвіду та позитивного досвіду європейських країн щодо використання механізмів державно-приватного партнерства в соціальній сфері.

Таким чином, запропоновані заходи дозволять підвищити ефективність реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері.

ВИСНОВКИ

У дисертації надано теоретичне узагальнення і запропоновано новий підхід до вирішення наукової задачі, що полягає у розвитку теоретичної бази та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері та підвищення її ефективності.

За результатами проведеного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Державна бюджетна політика як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток суспільства реалізується через систему взаємопов'язаних, узгоджених, взаємодоповнюючих методів управління, які застосовуються на основних стадіях бюджетного процесу з метою організації та управління бюджетними відносинами та забезпечення належних умов для економічного і соціального розвитку в рамках існуючих бюджетного права та системи бюджетів.

2. У сучасних економічних умовах реалізація державної бюджетної політики направлена на задоволення соціальних потреб і розв'язання проблем суспільства, вирішення яких повною мірою не може забезпечити ринковий механізм саморегулювання. Важливою складовою відтворювальної системи суспільства є соціальна сфера – комплексна система, в якій реалізується соціальна функція держави, спрямована на виробництво суспільно значущих соціальних послуг у галузях охорони здоров'я, освіти і науки, духовного та фізичного

розвитку, соціального захисту і соціального забезпечення, що задовольняють потреби як суспільства, так і кожного окремого громадянина, забезпечують виконання державних соціальних гарантій, сприяючи підвищенню рівня та якості життя населення.

3. Державна бюджетна політика в соціальній сфері – це складова фінансової політики країни, що забезпечує реалізацію соціальної функції держави, спрямовану на виконання державних соціальних гарантій через комплекс цілеспрямованих заходів і дій уповноважених органів державної влади з управління бюджетними відносинами, що виникають при формуванні, розподілі та перерозподілі фінансових ресурсів в соціальній сфері, направлених на досягнення стратегічних соціальних цілей суспільства, що сприяють підвищенню рівня та якості життя населення. Практичну її реалізацію забезпечує механізм формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері.

4. Аналіз стану бюджетного забезпечення соціальної сфери засвідчив, що, незважаючи на значну частку бюджетних видатків, спрямованих на фінансування соціальної сфери та суттєві темпи їх зростання, структура видатків в розрізі функціональної та економічної класифікації має споживацький характер фінансування соціальної сфери. Крім того, коливання часток різних складових соціальних видатків у структурі державних видатків вказує на мінливість основних пріоритетів державної бюджетної політики в соціальній сфері, а зростання обсягів бюджетних правопорушень та неефективного використання коштів обумовлюють необхідність формування та реалізації більш виваженої державної бюджетної політики в соціальній сфері.

5. Оцінка ефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері в Україні спрямована на дослідження взаємозв'язку між обсягами та структурою соціальних видатків бюджету і фактичними показниками, які характеризують рівень та якість життя населення, і свідчить, що, незважаючи на загальні позитивні результати, державна бюджетна політика в соціальній сфері є неефективною, що виявляється, в першу чергу, в непропорційному ефекті від здійснених витрат, а також у відсутності будь-якого ефекту за цілим рядом статистичних показників.

6. Відсутність статистично значимого зв'язку між обсягами бюджетного фінансування соціальної сфери та отриманим соціально-економічним ефектом, що проявляється в негативній динаміці ряду ключових показників, які характеризують стан та розвиток окремих складових соціальної сфери, доводить факт існування парадоксу ефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері.

7. Вагомим фактором домінування негативних тенденцій реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері в Україні є недостатній ступінь розробленості методичних засад щодо оцінки реалізації державних цільових програм в соціальній сфері. Запропонований методичний підхід, заснований на розрахунку інтегрального показника ефективності державних цільових програм, дозволяє спрямовувати бюджетні кошти на потреби, задоволення яких сприятиме одержанню максимальної корисності для суспільства з позиції дося-

гнення того чи іншого соціального ефекту та зниження ймовірності виникнення парадоксу ефективності бюджетних видатків.

8. Система заходів, направлених на забезпечення розвитку державно-приватного партнерства в соціальній сфері, яка ґрунтується на заходах організаційного, кадрового, методологічного та фінансового характеру, має на меті: підвищити ефективність державної бюджетної політики в соціальній сфері в умовах обмеженості бюджетних ресурсів та зростаючих соціальних потреб, сприяти створенню нових можливостей для розвитку ринку соціальних послуг.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографії

1. Овчарова Н. В. Недержавні організації в реалізації державної соціальної бюджетної політики / Н. В. Овчарова // Становлення економіки України у післякризовий період: ризики та проблеми розвитку: монографія / під ред. д-ра екон. наук, професора О. О. Непочатенко (Частина 1). – Умань : Видавець “Сочінський”, 2012. – С. 156–162 (0,48 друк. арк.).
2. Овчарова Н. В. Роль бюджетного забезпечення державної підтримки проектів державно-приватного партнерства в соціальній сфері та проблеми його розвитку / Н. В. Овчарова // Стан та перспективи розвитку економіки України в умовах глобалізації: теорія та практика : монографія / під ред. д-ра екон. наук, професора О. О. Непочатенко. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр “Візаві”, 2014. – Частина I. – С. 162–169 (0,46 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях України

3. Овчарова Н. В. Аналіз виконання бюджетної політики в соціальній сфері / Н. В. Овчарова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2009. – № 3 (6). – С. 151–155 (0,42 друк. арк.).
4. Овчарова Н. В. Сутність механізму формування та реалізації бюджетної політики в соціальній сфері / Н. В. Овчарова // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – № 1 (7). – С. 26–29 (0,42 друк. арк.).
5. Овчарова Н. В. Оптимізація діяльності суб’єктів бюджетної політики в управлінні соціальною сферою / Н. В. Овчарова // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – № 3 (9). – С. 27–31 (0,42 друк. арк.).
6. Овчарова Н. В. Проблеми та перспективи бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні / Н. В. Овчарова // Економічні науки. – (Серія “Облік і фінанси”) : збірник наукових праць. – Випуск 7 (25). – Ч. 5. – 2010. – С. 138–148 (0,42 друк. арк.).
7. Овчарова Н. В. Аналіз науково-методичних підходів до оцінювання рівня та якості життя населення / Н. В. Овчарова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України – 2011. – № 3. – С. 80–84 (0,42 друк. арк.).

8. Овчарова Н. В. Роль бюджетної політики в розвитку соціальної сфери / Н. В. Овчарова // Економічні науки. – (Серія “Облік і фінанси”) : збірник наукових праць. – Випуск 8 (29). – Ч. 3. – 2011. – С. 403–413 (0,43 друк. арк.).
9. Овчарова Н. В. Оцінка ефективності бюджетної політики в соціальній сфері / Н. В. Овчарова // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право) : наук. журн. – К. : НАУ. – 2014. – № 1. – С. 159–169 (0,35 друк. арк.).
10. Овчарова Н. В. Механізм формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері: проблеми та перспективи розвитку / Н. В. Овчарова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – (Серія “Економічні науки”). – 2014. – № 1. – С. 98–103 (0,42 друк. арк.).
11. Журавка Ф. О. Оцінка ефективності реалізації державних цільових програм в соціальній сфері / Ф. О. Журавка, Н. В. Овчарова // Бізнес інформ. – 2014. – № 6. – С. 202–206 (0,5 друк. арк.). *Особистий внесок: визначено алгоритм оцінювання ефективності державної цільової програми в соціальній сфері (0,3 друк. арк.).*

Статті у зарубіжних виданнях

12. Овчарова Н. В. Ключевые условия реализации проектов государственно-частного партнерства в социальной сфере Украины: финансовый аспект / Н. В. Овчарова // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – 2014. – № 4. – С. 20–23 (0,25 друк. арк.).

Тези доповідей на науково-практичних конференціях

13. Овчарова Н. В. Організаційне забезпечення системи управління державною бюджетною політикою в соціальній сфері / Н. В. Овчарова // Бізнес інформ. – 2009. – № 11 (2). – С. 158–160 (0,25 друк. арк.).
14. Овчарова Н. В. Виконання бюджетної політики в соціальній сфері: аналіз непрямих соціальних показників / Н. В. Овчарова // Фінансовий простір: міжнародний науково-практичний журнал / Черкаський інститут банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). – м. Черкаси. – № 3 (3) 2011. – С. 133–139 (0,42 друк. арк.).
15. Овчарова Н. В. Проблеми та перспективи визначення та реалізації основних соціальних пріоритетів бюджетної політики / Н. В. Овчарова / Теорія та практика розвитку інноваційної економіки : матеріали науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 29–30 вересня 2011 р.). – Одеса : у 2-х частинах, ГО “Центр економічних досліджень та розвитку”, 2011. – Ч. II. – С. 124–127 (0,17 друк. арк.).
16. Овчарова Н. В. Нормативно-правове забезпечення бюджетної політики в соціальній сфері / Н. В. Овчарова // Materialy VI Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji “Strategiczne pytania swiatowej nauki – 2010” Volume 6. Przemysl : Nauka i studia. – 2010. – С. 56–58 (0,12 друк. арк.).
17. Овчарова Н. В. Сутність і значення соціальної сфери в економічному розвитку країни / Н. В. Овчарова // Збірник тез доповідей та виступів VII Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів і студентів “Актуальні проблеми фінансової системи України”. – 2010. – С. 82–84 (0,30 друк. арк.).

18. Овчарова Н. В. Аналіз організаційної складової механізму формування та використання бюджетної політики в соціальній сфері / Н. В. Овчарова // Aktualne problemy nowoczesnych nauk – 2009 : materialy V Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (7–15 czerwca 2009r.). – Przemysl : Nauka i studia, 2009. – С. 93–94 (0,13 друк. арк.).
19. Овчарова Н. В. Значення соціального інвестування в економічному розвитку суспільства / Н. В. Овчарова // Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 23.03.2010, Донецьк. – С. 82–85 (0,21 друк. арк.).
20. Овчарова Н. В. Обліково-інформаційне забезпечення оцінювання ефективності бюджетної політики в соціальній сфері / Н. В. Овчарова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (28–29 жовтня 2010 р.). : у 2-х т. – Т. 2. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – С. 156–157 (0,08 друк. арк.).
21. Овчарова Н. В. Основні фактори впливу на фінансовий механізм управління соціальною сферою / Н. В. Овчарова // Динаміката на сьвременната наука: Матеріали за VI международна научна практична конференция (7–15 липня 2010). – г. София, Болгария, 2010. – С. 23–25 (0,12 друк. арк.).
22. Овчарова Н. В. Основні принципи механізму формування та реалізації бюджетної політики в соціальній сфері / Овчарова Н. В. // Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (22–23 жовтня 2009 р.) . – Тернопіль : ТНЕУ, 2009. – С. 112–116 (0,25 друк. арк.).
23. Овчарова Н. В. Соціальна сфера як об’єкт управління / Н. В. Овчарова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (30–31 жовтня 2008 р.). : у 2-х т. – Т. 2. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – С. 87–89 (0,08 друк. арк.).
24. Овчарова Н. В. Роль НДО в реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері / Н. В. Овчарова // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції “Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків”. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2011. – С. 283–285 (0,08 друк. арк.).
25. Овчарова Н. В. Міжбюджетні трансферти в механізмі формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері / Н. В. Овчарова // Матеріали за X Международна научна практична конференция “Ключови въпроси в сьвременната наука – 2014” (17–25 април 2014 г.) – Том 2. – Икономики София “Бял ГРАД-БГ” ООД, 2014. – С. 36–40 (0,21 друк. арк.).
26. Овчарова Н. В. Бюджетне фінансування соціальної сфери / Н. В. Овчарова // Актуальні проблеми економіки та управління сучасної України : матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Ужгород, 16–17 травня 2014 р.) / за заг. ред. : М. М. Палінчак, В. П. Приходько. – Ужгород : Видавничий дім “Гельветика”, 2014. – С. 245–248 (0,20 друк. арк.).

27. Овчарова Н. В. Аналіз основних причин неефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері / Н. В. Овчарова // Соціально-економічний розвиток країн: досвід та перспективи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 30–31 травня 2014 року / ГО “Львівська економічна фундація”. У 3-х частинах. – Львів : ЛЕФ, 2014. – Ч. 1. – С. 76–79 (0,20 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Овчарова Н. В. Державна бюджетна політика в забезпеченні розвитку соціальної сфери. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2014.

У дисертації досліджено теоретичні основи розвитку державної бюджетної політики, визначено її роль в забезпеченні розвитку соціальної сфери та здійснено формулювання поняття “державна бюджетна політика в соціальній сфері”, формалізовано механізм формування та реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері. На основі розробленого науково-методологічного підходу оцінено ефективність реалізації державної бюджетної політики в соціальній сфері з урахуванням показників оцінки рівня та якості життя населення, сформовано матрицю неефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері. Доведено факт існування парадоксу ефективності державної бюджетної політики в соціальній сфері та визначено його сутність, вказано основні проблеми, що зумовлюють недостатню ефективність державної бюджетної політики в соціальній сфері України, та заходи щодо їх усунення. Запропоновано науково-методичний підхід до оцінювання ефективності реалізації державних цільових програм в соціальній сфері. Обґрунтовано науково-методичні засади необхідності використання державно-приватного партнерства при реалізації бюджетної політики в соціальній сфері.

Ключові слова: державна бюджетна політика, соціальна сфера, бюджетні видатки, ефективність державної бюджетної політики в соціальній сфері, ефективність державних цільових програм в соціальній сфері.

АННОТАЦИЯ

Овчарова Н. В. Государственная бюджетная политика в обеспечении развития социальной сферы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение “Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2014.

В диссертации раскрыта экономическая сущность государственной бюджетной политики, систематизированы ее функции, принципы, рассмотрены

управленческие, методологические, организационные, процессные и финансовые аспекты государственной бюджетной политики.

Охарактеризованы существующие подходы к определению социальной сферы, определена роль и значение государственной бюджетной политики в обеспечении развития социальной сферы. Обосновано понимание государственной бюджетной политики в социальной сфере как составляющей финансовой политики страны, что обеспечивает реализацию социальной функции государства, направленную на выполнение государственных социальных гарантий через комплекс целенаправленных мер и действий уполномоченных органов государственной власти по управлению бюджетными отношениями, направленными на достижение стратегических социальных целей общества, способствующих повышению уровня и качества жизни населения. Разработан механизм формирования и реализации государственной бюджетной политики в социальной сфере.

Проведен анализ современного состояния бюджетного обеспечения социальной сферы. На основе разработанного научно-методологического подхода, базирующегося на анализе взаимосвязи между объемами и структурой бюджетных расходов на финансирование социальной сферы и фактическими показателями, характеризующими уровень и качество жизни населения, осуществлена оценка эффективности реализации государственной бюджетной политики в социальной сфере, сформирована матрица неэффективности государственной бюджетной политики в социальной сфере. Доказан факт существования парадокса эффективности государственной бюджетной политики в социальной сфере и определена его сущность, указаны основные проблемы бюджетного обеспечения социальной сферы и факторы, обуславливающие недостаточную эффективность государственной бюджетной политики в социальной сфере Украины.

Разработан научно-методический подход к оценке эффективности реализации государственных целевых программ в социальной сфере, предусматривающий расчет интегрального показателя эффективности государственных целевых программ, основывающийся на расчете базовых коэффициентов эффективности бюджетных расходов с их последующей корректировкой на влияние факторов, определении бинарных оценок эффективности отдельных показателей и оценки эффективности программы в целом.

Обоснована необходимость использования государственно-частного партнерства при реализации бюджетной политики в социальной сфере. Установлено комплекс организационных, методологических, финансовых мер, направленных на создание базовых условий развития государственно-частного партнерства в социальной сфере.

Ключевые слова: государственная бюджетная политика, социальная сфера, бюджетные расходы, эффективность государственной бюджетной политики в социальной сфере, эффективность государственных целевых программ в социальной сфере.

SUMMARY

Ovcharova N. V. State budget policy in ensuring the development of social sphere. – Manuscript.

The dissertation for reception of scientific degree of candidate in economic science on speciality 08.00.08 – Money, finance and credit. – State Higher Educational Institution “Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”, Sumy, 2014.

This thesis studies the theoretical foundations of the state budget policy, its role in the development of social sphere. The term “state budget policy in social sphere” was defined and mechanism of formation and implementation of state budget policy in the social sphere was formalized. The effectiveness of state budget policy in the social sphere was evaluated on the basis of indicators of the level and quality of life and matrix of ineffectiveness of state budget policy in the social sphere was developed. The existence of the effectiveness paradox of state budget policy in the social sphere was proved and its essence was defined. The main problems, caused the lack of effectiveness of state budget policy in the social sphere of Ukraine, were outlined and ways to solve them were proposed.

A scientific and methodical approach of evaluating of the effectiveness of state programs implementation was recommended. A scientific and methodical basis for necessity to use public-private partnership in the implementation of state budget policy in the social sphere was developed.

Keywords: state budget policy, social policy, budget expenditures, the effectiveness of state budget policy in social sphere, the effectiveness of state programs in social sector.

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
Ф. О. Журавка

Підписано до друку 22.08.2014.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Державний вищий навчальний заклад
“Українська академія банківської справи
Національного банку України”.
Адреса: вул. Петропавлівська, 57, м. Суми, 40000, Україна.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 4694 від 19.03.2014